

Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği'nin (HEAÖ) Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması*

Gülşah ARVAS OYMAK**

Gülüşan GÖCEN***

Öz: Ülkemizde cinsiyet çalışmaları literatürüne bakıldığında erkeklığe dair çalışmalar oldukça azdır. Bu eksiklikten hareketle çalışmamızın amacı, erkeklik üzerine yapılan çalışmalar kapsamında özellikle yabancı literatürde ortaya çıkan "hegemonya" kavramının Türkiye'deki erkeklik olgusu ve algısı üzerindeki izini sürmek ve bu algıyı belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırmanın çalışma grubunu üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya koymak için açımlayıcı (AFA) ve doğrulayıcı (DFA) faktör analizleri yapılmıştır. Öncelikle 725'i (%79,8) kadın ve 184'ü (%20,2) erkek, 829'u 18-26 yaş ve 80'i 26-50 yaş aralığında olmak üzere 909 kişiden toplanan verilerle açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin varyansın %54'nü açıklama kapasitesine sahip 7 boyut ve 31 maddeden oluştuğu görülmüştür. HEAÖ'nün yapılan güvenirlilik analizleri sonucunda toplam iç tutarlılık katsayısı .90 olup alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarıysa .90 ile .50 arasında değişmektedir. 611'i (%79,8) kadın 115'i (%15,8) erkek, 687'si 18-26 yaş 39'u 26-50 yaş aralığında olan toplam 726 kişiden toplanan veriler ile yapılan DFA'nin AFA analiz sonuçlarını doğruladığı belirlenmiştir. Sonuç olarak HEAÖ'nün Türkiye'de yapılacak bilimsel çalışmalarda kullanabilmeye uygun geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür.


Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Hegemonik Erkeklik, Geçerlik, Güvenirlilik, Ölçek Geliştirme.

Development of The Hegemonic Male Perception Scale (HMPS): Reliability and Validity Study


Abstract: In examining the literature on gender studies within our country, research focused on masculinity is notably scarce. Stemming from this gap, the purpose of our study is to trace the influence of the concept of "hegemony," particularly as it emerges in international literature, on the phenomenon and perception of masculinity in Turkey. Furthermore, our goal is to develop a valid and reliable measurement tool to identify this perception. The study group consists of university students. To establish the construct validity of the scale, both exploratory (EFA) and confirmatory (CFA) factor analyses have been conducted. Initially, data collected from 909 participants—comprising 725 women (79.8%) and 184 men (20.2%), with 829 aged between 18-26 years and 80 aged between 26-50 years—were analyzed through exploratory factor analysis. This analysis revealed that the scale consists of 7 dimensions and 31 items with the capacity to explain 54% of the variance. The reliability analyses of the Hegemonic Male Perception Scale (HEAÖ) indicated a total internal consistency coefficient of .90, with the sub-dimensions' internal consistency coefficients ranging between .90 and .50. Confirmatory factor analysis, conducted with data collected from a total of 726 individuals—611 women (79.8%) and 115 men (15.8%), with 687 aged between 18-26 years and 39 aged between 26-50 years—confirmed the results of the EFA. Consequently, it has been determined that the HEAÖ is a valid and reliable tool suitable for use in scientific studies in Turkey.

Keywords: Gender, Hegemonic Masculinity, Validity, Reliability, Scale Development.

* Bu makale, birinci yazarın "Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet, Hegemonik Erkek Algısı ve Dindarlık İlişkisi Van ve İstanbul Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, TÜRKİYE. g.arvas@ogr.iu.edu.tr,  ORCID: 0000-0001-5443-3643

*** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, TÜRKİYE. gulusan.gocen@istanbul.edu.tr,

 ORCID: 0000-0003-4856-9653

Articles in Theosophia are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Giriş

Cinsiyet, kişinin kendi kimliği ile ilgili ilk bilgisi; kişilerin birlikteliğinden oluşan toplumdaki rol dağılımında ortaya çıkan en belirgin faktörlerden biridir. Kişileri ve toplumları anlamada cinsiyetin ve ondan doğan etkilerin ne'liği ve nasıllığı kadın ve erkek üzerine yapılan çalışmaları her zaman diri tutmuştur. Bu çalışmalarda kadın çalışmaları nicelik ve nitelik olarak daha çok öne çıkmışken son yıllarda özellikle erkeklik araştırmaları hız kazanmıştır. Tüm cinsiyet çalışmalarında olduğu gibi erkekliğe odaklanmak, oldukça geniş ve sınırları muğlak alanların daraltılması ve cinsler arasında birini öne çıkararak diğerini arkada/üstte veyahut altta bırakacak hissini uyandırsa da "... erkeklik yalnız erkeklerin dünyasına değil, kadın, çocuk, genç, yaşlı tüm topluma nüfuz eden..." (Cengiz vd., 2004:50) temelde insanı ve toplumu anlamaya dönük, temel bir meselenin ele alınmasıdır.

Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar biyoloji temelli yaklaşıldığında cinsiyet (sex) ile ifade edilirken; bağlamsal, kültürel ve sosyo psikolojik temelli açıklamalar toplumsal cinsiyet (gender) olarak ifade edilmektedir (Zeybekoğlu, 2009:3-5; Göcen, 2021: 257). Doğuştan/içerden ve kalıtsal değil; dışsal/çevresel yani gelenek, din, kültür, siyaset, ekonomi, sanat tarih vb pek çok değişkenin dışardan içeriye doğru kişinin şekillenmesi olarak ele alınan toplumsal cinsiyet hem kişinin kendisi hem de kendi dışındaki insanlara dair cinsiyet rolleri ve sorumlulukları, toplumun cinsiyet üzerinden o kişiden beklentileri olarak tanımlanmaktadır (Illich, 1996: 88; Giddens, 2000: 104; Connell ve Messerschmidt, 2005:830-31).

Aydınlanma sonrası sosyal bilimlerin insan ve topluma dair bilgi edinme yolları ve bakış açısı kökten değiştiği zamanlar olarak özellikle sanayileşmeyle kadın gücünün kullanıma dahil edilmesi ve kamusal alanda kadın görünürlüğünün artmasıyla birlikte homojen yaşanan ve bu şekilde ilerleyen bilişsel kurgular, cinsiyet rollerini yeniden düşünmeye sevk etmiştir. 60'lı ve 70'li yıllardan sonra özellikle feminist hareketler ile gündemde daha fazla yer edinen toplumsal cinsiyetin şekillenmesine etki eden unsurların tartışmaya açılmıştır. Erkek ve kadınlardan beklenen rollere ait ödev ve sorumlulukların adil olmadığı, bunun kadın ve erkek doğasıyla değil toplumdaki rolleri dağıtan erklerin/iktidarın iş bölümüyle yaşandığı ve bunun da sorgulanabilir, değiştirilebilir ve düzenlenebilir olduğu tezleri konuşulur olmuştur (Akkaş, 2019:99-101; Balın, 2019). Toplumsal rolleri kadın ve erkek arasında pay eden yapının ataerkil baskınlığından (eğitim, siyaset, iş hayatı vb. alanlarda özellikle) dolayı toplumsal cinsiyet kavramı, genellikle kadınlar aleyhine çeşitli alanlarda eşitsizlik olarak anlaşılır olmuştur.

Kadın ve rolleri üzerine yapılan yoğun çalışmalar bir süre sonra erkeğe ve ona yüklenen anlamlara da dönmüş, kadın psikolojisi kadar erkek psikolojisi; kadın(lık) kadar erkek(lik) de analiz edilmeye başlanmıştır (Yücel, 2014; Selek, 2014; Sancar, 2016; Okutan, 2017). Modernite ile geleneğin birbiriyle mücadele süreci kişilerin kimliklerinde büyük değişimlere sebep olduğu için hem kadın toplumsal cinsiyetini hem de erkek toplumsal cinsiyetinin doğru bir şekilde tahlil edilebilmesi, kişinin kendi benliğini anlaması ve ona istikamet verebilmesi açısından önemli bir mesele olmuştur. Türk toplumunda gelenek ile modernite arasındaki ilişkinin hala dinamik olması, bireylerin bu iki önemli yaşam şekillendiricisi içerisinde farklı kadın ve erkek rollerini kabullenmesi ya da reddetmesine dayalı olarak çok çeşitli modelleri karşımıza çıkarmaktadır.

Bu makalede de modern zamanın yüklediği erkek rollerinin içinde gelenek ve kültürün aktardığı ve yaşatmak istediği erkek rollerinin birleşiminden oluşan hegemonik erkek modeli ele alınacaktır. Doğrudan biyolojik olarak bulunan değil, bir yaşam içerisinde etki eden, etkileyen inşa edilen/ ettirilen erkeği anlamak üzere bir erkek tanımı/modellemesi ya da kategorizasyon içinde bir sınıf olarak öne çıkan “hegomonik erkeklik”, toplumsal cinsiyet olgusu içerisinde incelenmektedir (Yücel, 2014:43; Sancar, 2016: 25-30). Bu kavram ve bundan geliştirilmiş ölçek çalışmaları pek çok farklı toplum ve kültür üzerinde yapılmış, kendi toplumumuz üzerinde bir ölçek çalışması ise görebildiğimiz kadarıyla bulunulmamıştır. Bu amaçla çalışmamızda önce toplumsal cinsiyetin zemini üzerine oturtulan hegomonik erkeklik kavramı ele alınacak ve sonrasında da Türk toplumunda nasıl anlaşıldığının ortaya konmak istendiği operasyonel işlemler sonrasında ortaya çıkan faktörlerin incelenmesi yapılacaktır.

Erkekliğin nasıl tanımlanacağı tıpkı kadınlık tanımlamalarında olduğu gibi zor bir mesele olmuş ve tek bir erkek tipi görüşünden farklı erkeklik sınıflamalarına çeşitli evrelerden geçilerek ulaşılmıştır. Fransızca “masculin” ile Latince “masculinas” kökeninden gelip İngilizce “masculinity” tabirinin Türkçe’ye benzer erkeklik tipi şekilde “maskülen” olarak geçtiği görülmektedir (TDK, 2023). Sosyal bilimler nezdinde eril toplumsal cinsiyetin tanımlama ve çeşitliliği sınıflama gayretinin 14. yyda başlayıp 19. yy. ortalarında daha çok yoğunlaştığı görülmekte, Türkiye’deyse 1990’ların başından itibaren öncelikle çeviri çalışmalarla literatürünün oluşmaya başladığı anlaşılmaktadır (Cengiz vd., 2004:54). İlk çalışılan konulara bakıldığında sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik, babalık gibi hem erilliğin fiziksel hem de sosyal işlevlerini kapsayan konuların öne çıktığı gözlemlenmektedir (Selek, 2014:19-20; Sancar, 2016:20).

Erkeklik üzerine yürüttüğü çalışmalarıyla öne çıkan Connell’in (1995) ortaya attığı “hegemonik erkeklik”, ifadesinde geçen “hegemonya”, bir sosyo-kültürel hakimiyet değil, bir güçler dengesi ya da savaşı içinde galip gelme diğer deyişle stratejik üstünlüğü sağlamak için oyunda kalmaya dayanan güç gösterisidir. Kişilerin yaşanan durumlara karşı bakış açısını belirleme ve onlardan doğacak sonuçlarda neye odaklanılacağı konusunda irade gösterme, meselelerin tartışılacak yönlerini, bağlamını ve seyrini seçme, hedef tayin etme ve oluşturma ile ona giden yolda karşılaşılan faktörlere etki etme yön verme ve şekillendirmede gücün kazanılması ve elde tutulması, kültür, gelenek, kurum, iktidar, siyaset yoluyla ya da ve birebir ikna yoluyla kültürel egemenlik kurmaktır (Donaldson, 1993:644; Connell ve Messerschmidt, 2005: 830). Bu tanımıyla sadece erkekleri değil kadınları da niteleyebilecek, önünde bulunduğu herhangi bir şeyin yapısını şekillendiren bir sıfattır. Bu sebeple sadece hegemonik erkeklikten değil pekâlâ hegemonik kadınlıktan da bahsedilebilir.

Connell (1998: 247) ile Carrigan vd.’de (1985:551) geçtiği ve Sancar’ın, (2016: 30) “*İktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi*” olarak nitelediği hegemonik erkeklik, sadece kadın erkek arasında yaşanan güç devşirmesini değil kendi gibi olmayan erkeklerin de baskılanmasını içermektedir. Hegemonik erkeklik, -günlük yaşamımızda da gözlemlendiğimiz üzere- toplumsal hayatta ilişkileri belirleyen, onların arka kısımlarındaki anlam yapılarının içeriğine

dokunan, buyurganlığını her türlü tutum ve davranışla kabul ettiren bireyleşme hali olduğundan hem erkekleri hem kadınları kuşatıcı bir erkeklik söylemidir (Cengiz vd., 2004:50; Atay, 2012:15-17).

Hegemonik erkeklik özelliklerinin doğuştan mı yoksa doğduktan sonra edinilen bir hali mi diye düşünüldüğünde akla "*Hegemonik erkeklik, hegemonik bir sınıfın erkekligi midir?*" sorusu gelmektedir (Kepekçi, 2012:77; Özbay, 2013:194). Bağlamsal anlamda sosyo ekonomik, siyasi, yaş, medeni hal vb pek çok çerçevede değişkenlik arz etmesi, bu özelliklerin her birinin farklı çalışmalarda öne çıkması hegemonik erkeklığın belli bir sınıfa, topluma şarta doğrudan bağlanmadığını göstermektedir. Erkek olmanın yapısal biyolojik özellikleri yani kalıtımın potansiyel halinin etkisi sıfırlanamasa da çevresel etkenlerin erkeklığın tanımı, yaşanması ve algılanmasında geliştirici, sabitleyici ve aktarılabilişirliğinin etkisinin daha büyük olduğunu işaret etmektedir. Bu sebeple Carrigan vd. (1985: 552-53) hegemonik erkeklığın, erkeğin doğasını doğru yansıtan şey olarak değil tarihsel bir kurgu olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu erillğin sadece fiziksel güce değil topluma hâkim olan baskın kültürel kodların sebebiyle başat olduğunu söyleyen Butler'e (2018:56) göre birincil sınıf statüsünden beslenmeye erillik, tarihsel imtiyazıyla devam etmiştir.

Feminist yaklaşımlar ile karşılaştırıldığında, son yirmi yılda erkeklik konusuna dikkatlerin daha fazla yöneltildiği görülmektedir. Bunun arka nedenleri olarak erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara göre daha keskin bir süreçte şekillenmesi, anneden kopan erkek çocuğunun cinsiyet bazında farklılaşmayı hem biyolojik hem sosyolojik olarak yaşamasının onun kimliğini daha sertçe ayırmak durumunda bırakması sayılabilmektedir (Unger & Crawford, 1992: 34; Cengiz vd., 2004:50). Bunun bir başka sonucu da bir kadından ayrışma zorunluluğuna dair izler, kadınlara karşı indirgemeci bir dile başvurma tutumuna evrilebilmekte; duygusallık, zayıflık, yumuşaklık, diğerkâmlık, muğlaklık, kararsızlık vb. kadınlıkla ilişkilendirilen sıfatlar erkekler için kullanıldığında küçültücü bir söz/ nahos bir yönlendirme olarak kabul edebilmektedir. Kadınlık/ kadın gibi görülme/ kadınsı algılanma korkusu (fear of feminity), erkek üzerinde hayat boyu çeşitli düzeylerde sürebilmekte ya da gizil /örtük niteliklere dönüşebilmektedir (Basow, 1992: 180).

Literatüre bakıldığında erkeklerin geleneksellik ve muhafazakârlığı daha çok savunurken, kadınların modernlik, yenilik ve özgürlüğü daha çok öne çıkardıkları görülmektedir. Burada son zamanlarda geleneksel toplum görüşünde genellikle erkeğin evin geçimini üstlenmek şeklinde dağıtılan rolüne karşın erkeklerin eşe yardımının çocuk bakımında sorumluluk almasının "baba katılımı" olarak (ölçüsü yaşanan sosyal çevreye göre değişse de) yeniden şekillendiği gözükmektedir (Bozok, 2018:10). Bunda şehirleşmenin, kitle iletişim araçlarının, eşin çalışmasının vb. rolü etkili olmaktadır. Aile ortamı, çocukların oyunları, okulda kurulan takımlar, arkadaş grupları, iş alanları, askerlik ve daha pek çok toplumsal mekanizmanın etkisi ile erkek ve kadın arasındaki cinsiyet ayrımı belirginleşmektedir (Sele, 2014:209).

Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan çalışmalarda kültürlerarası farklılıkların önemli olduğu aktarılmaktadır. Zeybekoğlu (2009:70) farklı ülkelerdeki toplumsal cinsiyet ve erkeklik algısını ele aldığı çalışmasında; toplumsal cinsiyet rol karmaşasının Türkiye'de çok net fark ediliyor olmasına karşın sadece ülkemizde değil tüm dünyada var olduğunu ve bunda kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı bulunduğunu aktarmaktadır. Din ve inanç sistemlerinin yaşam kültürüne

toplum yapısı ve bireylerin o toplumdaki rol dağılımına derinden etkisi sebebiyle erkeklik ve kadınlık çalışmalarının dinden de geçmektedir. Çünkü bir dine ve inanca sahip kişilerin gerek toplumların gerekse bireylerin cinsiyet düzenlerini biçimlendirme süreçleri bundan etkilenmektedir.

Genelde toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumda kadına yüklenen rollere ağırlık vererek ilerlediğinden hem ilahiyatı hem erili merkez alan diğer disiplinlerde literatür ve saha olarak daha az çalışılmıştır. Her ne kadar bu konuyla ilgilenen eril toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalar (Alptekin, 2014; Yelegen vd., 2022) mevcutsa da hegemonik erkeklik olgusuna yönelik bir ölçme aracının geliştirilmediği görülmüştür. Daha az çalışılmasını (i) kadın konusunun aciliyet içeren meseleler olmasına (aile içi şiddet, çocuk evlilikler, kadın hakları vb) ve tam da bu sebeple (ii) hegemonik erkekliğin kendini tartışmaya açmak istememesine, gerek literatürde gerek günlük yaşamda daha az tartışılan, görünür olan bir iktidar türü olmasına (iii) bireysel ve toplumsal anlamda düzenlemeler için öncelikle müdahale edilmesi ve değişmesi gerekenin kadın tarafının olmasını öngörenlerin olmasına bağlayanlar da vardır (Cengiz vd., 2004:60; Özbay, 2013:189). Türkiye’de hegemonik erkek algısını ortaya çıkarmak amacıyla bir ölçme aracının gerekliliği hissedilmiş buradan hareketle Türk kültürüne entegre bir ölçek geliştirilerek eril toplumsal cinsiyete dair bir yaşamdan görüntüler alabilmek ve bunu yakından inceleyebilmek için ölçek çalışmasına karar verilmiştir.

Erkek algısına yönelik yerel bir ölçeğin olmaması, bu araştırmanın problemi olmuştur. Bu çalışmanın amacı, Türk toplumunun hegemonik erkek algısına yönelik algılarını ortaya koyabilecek, toplumsal cinsiyet konusunda bir pencere açabilecek bir ölçüm aracı geliştirilmesidir. Geliştirilecek olan böyle bir ölçme aracı tamamen tüm cinsiyetin modellemesi değil kısmi de olsa hegemonik erkek modellemesi hakkında katılımcıların yaklaşımlarını ortaya koyacak, insanlarla etkileşimleri, ilişki yürütme, kurma ve devam ettirme konusunda karşılaştıkları bariyerleri gözlemleme fırsatı sunacaktır.

Araştırmanın iki temel sorusu vardır: (i) “Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği, içeriği ve yöntemiyle doğru hazırlanmış geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?”. Bunu besleyen diğer soru Avustralyalı sosyolog Raewyn Connell’in temel çerçevesini çizip sonrasında farklı etnisite, kültür, din ve coğrafyalarda ele alınan (ii) hegemonik erkeklik tanımlamasının Türk- Müslüman örnekte nasıl olduğu, buraya özgü hâkim ve etkili bir hegemonik erkeklik tasvirini ölçüp ölçemeyeceğimizin cevabını bulmaktır.

Yöntem

Yapılan çalışma kişilerin toplumsal cinsiyet bağlamında erkek algılarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması ve bu ölçeğin geçerlilik, güvenilirlik işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve buna yönelik olarak, örneklem, veri toplama araçları, verilerin çözümlenmesi ve bulguların yorumlanmasına yönelik bilgileri kapsamaktadır. Çalışma, ölçek maddelerini belirleme, ölçeği uygulama, geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini yapma şeklinde basamaklardan oluşmakta ve bu bölümde bunlara değinilmektedir.

Çalışma Grupları

Araştırmada, AFA (Açımlayıcı Faktör Analizi) ve DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) farklı çalışma grupları üzerinden yapılmıştır. Araştırmada hedef kitle Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencileri olarak belirlenmiştir. Bu araştırma için toplam 1635 kişiden veri toplanmış toplanan bu verilerden ilk olarak 909 kişiden elde edilen sonuçlar açımlayıcı faktör analizi için kullanılmıştır. Bu grup üzerinden ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiş, daha sonra 726 kişiden elde edilen sonuçlar ise doğrulayıcı faktör analizi için kullanılmıştır. Araştırmaya katılan çalışma grubunun yaşı ise Erik Erikson’un psiko-sosyal gelişim teorisi referans alınarak 18-26 yaş ve 26-50 yaş olmak üzere iki grup altında toplanmıştır.

Çalışma Grubu 1

Araştırmanın ilk çalışma grubunu Türkiye’de çeşitli üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışma grubunun 725’i (%79,8) kadın ve 184’ü (%20,2) erkek olmak üzere toplam 909 öğrenciye ulaşılmıştır. 829’u 18-26 yaş ve 80’i de 26-50 yaş grubu aralığında olan bu örnekleme açımlayıcı faktör analizi işlemleri yapılmıştır.

Çalışma Grubu 2

Ölçek yapısını doğrulamak amacıyla Türkiye’de herhangi bir üniversitede ve fakültede öğrenim gören üniversite öğrencisi olan 611’i (%79,8) kadın 115’i (%15,8) erkekten oluşan 726 kişiden veri toplanmıştır. Bu 687’si 18-26 yaş 39’u 26-50 yaş grubu aralığında bulunan 726 kişiden toplanan veriler ise doğrulayıcı faktör analizi uygulaması yapmak üzere kullanılmıştır.

Ölçeğin Geliştirilmesi

Ölçek maddeleri oluşturulurken ilgili literatür incelenmiş ve konuyla ilgili daha önceden yapılmış toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkek algısına yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalara ulaşılmıştır. Yapılan literatür araştırması ile geliştirilecek olan ilgili ölçeğin teorik alt yapısı oluşturulmuştur. Literatür ayrıntılı bir şekilde incelendikten ve konuyla ilgili yapılan sosyal gözlemler de göz önünde bulundurulduktan sonra ölçmeyi amaçladığımız olguya ilişkin 47 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra alanında uzman kişilerin görüşleri alınarak ikinci etap tamamlanmış ve ardından pilot uygulama gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara zihinlerindeki erkek algısını tespit etmeye yönelik ifadeler verilmiş ve 7’li likert tipi derecelendirme üzerinden “1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kısmen Katılmıyorum, 4=Kararsızım, 5= Kısmen Katılıyorum, 6=Katılıyorum, 7=Kesinlikle Katılıyorum” olacak şekilde bu ifadelere ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu işlemlerin sonucunda 47 maddenin 10’u çıkarılarak geriye kalan 37 madde üzerinden 7. madde ise ters kodlanarak açımlayıcı faktör analizi uygulaması yapılmıştır.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Bu çalışmanın verilerinin toplanması 2020 yılının Ağustos-Ekim ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaya geçilmeden önce ilgili ölçüm aracı İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Etik Kurulu’na sunulmuş ve onay alınmıştır (09.03.2020-47167). Bilindiği üzere tüm

dünyada Covid-19 salgınının yaşanması ve üniversitelerin uzaktan eğitime geçmesi nedeniyle ölçek formu Google Formlar aracılığıyla çevrimiçi olarak sosyal medya uygulamaları üzerinden öğrencilere ulaştırılmıştır. Gönüllülük esasına dayanılarak gerçekleştirilen bu uygulamada gerekli açıklamalar yapılmış ve araştırmacının e-postası da paylaşılarak katılımcıların olası bir soru ve problem karşısında geri dönüş yapabilmesi sağlanmıştır. Bu uygulama sonucu elde edilen veriler SPSS for WINDOWS 20 ve LISREL 8.80 paket programları aracılığıyla analiz edilmiştir.

Bulgular

Geçerlik Analizine Ait Bulgular

Geliştirilen Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği'nin maddelerinin ve alt boyutlarının arasında olası bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla öncelikle açımlayıcı faktör analizleri (AFA) yapılmıştır. Elde edilen verilerin, kompleks bir yapının (olgunun) daha temel ve az sayıdaki faktörler ile açıklanması olan faktör analizine uygun olup olmadığı, Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik testine bakılarak hesaplanmıştır.

Tablo 1: KMO ve Bartlett's Testi Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		,927
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-kare Değeri	8632,330
	S. Derecesi	465
	<i>p</i>	,000

909 katılımcıdan alınan verilerle elde edilen analiz sonucunda Tablo1'de görüldüğü üzere KMO değeri ,927 Bartlett testi sonucu ise 8632,330 ($p < .001$) bulunmuştur. KMO'nun 0.60'tan yüksek ve Bartlett testinin anlamlı yani $p < .05$ olması araştırma için toplanan veri setinin açımlayıcı faktör analizine uygun olduğunu gösterir. Buna göre KMO ve Bartlett değerleri iyi ve anlamlı bulunarak ölçeğin ve seçilen örneklem grubunun faktör analizi yapmaya uygun olduğunu doğrulamaktadır [KMO= 0,927, $\chi^2=8632,330$, $p < .001$]. Veri seti için yapılan Bartlett Küresellik testi sonucu $p < .001$ bulunduğundan, Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği'nin, maddeleri arasında anlamlı ve yeterli derecede ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği Açıklanan Toplam Varyans Tablosu

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Toplam Faktör Yükleri		
	Toplam	Açıklanan Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Açıklanan Varyans %	Kümülatif %
1	8,338	26,897	26,897	8,338	26,897	26,897
2	2,076	6,696	33,593	2,076	6,696	33,593
3	1,788	5,767	39,360	1,788	5,767	39,360
4	1,522	4,911	44,271	1,522	4,911	44,271
5	1,127	3,635	47,906	1,127	3,635	47,906
6	1,060	3,419	51,325	1,060	3,419	51,325

7	1,000	3,226	54,551	1,000	3,226	54,551
8	,898	2,898	57,449			
9	,854	2,755	60,204			
10	,813	2,621	62,825			

Bir faktör ile orijinal değişken arasındaki korelasyonu gösteren faktör yüklerinin karesi bir değişkendeki varyansın ne kadarının söz konusu faktör tarafından açıklandığının bir göstergesidir (Coşkun vd., 2017). Ölçekteki bir maddenin altında tanımlanacağı bir faktörde bulunup bulunmamasında ölçüt kabul edilen değerdir. Bir maddenin yük değerinin ,45 ve yukarısında olması daha makbul kabul edilirken bu değer ,30'a kadar düşürülmesi de kabul edilebilir. Bu çalışmada da faktör yükü için alt sınır olarak ,30 kabul edilmiştir. Yapılan ilk faktör analizinde 6 madde yük değeri ,30 altında kaldığı, farklı boyutlarda aynı anda yer alan binişik madde olduğu ya da hiçbir boyut altında yer almadığı gerekçesiyle sırasıyla ölçekten çıkarılarak geriye kalan maddelerden “pattern matrix” tablosunda merdiven görünümü elde edilene kadar işlemlere devam edilmiştir. Burada ölçeğin kendi içinde kaç faktörden oluştuğunu ve maddelerin hangi faktörlere nasıl dağıldığını tespit etmek amacıyla “Direct Oblimin” döndürme yöntemi kullanılmış ve faktörlerin aldıkları yük tespit edilmiştir. Bu yöntemle yapılan faktör analizinde, faktör sayısına sınırlandırma konulmamış ve analiz sonucunda Eigen değeri 1'den büyük olan toplam varyansın %54,5'ini açıklayan 7 faktör elde edilmiştir.

Tablo 3: Faktör Analizi Neticesinde Dönüştürülmüş Bileşenler Matrixi Tablosu

MADDELER	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
m28	,586						
m46	,530						
m45	,527						
m38	,519						
m34		,655					
m39		,652					
m7		,618					
m42		,556					
m30		,538					
m17			-,796				
m32			-,752				
m5			-,713				
m18			-,506				
m19			-,426				
m21			-,350				
m16				,754			
m43				,752			
m29				,567			

m41	,472
m14	,754
m12	,641
m36	,597
m40	,477
m25	,734
m37	,704
m44	,378
m8	,670
m1	,641
m6	,637
m3	,570
m26	,540

Tüm bu işlemlerden sonra nihai olarak elde edilen alt boyutların her birinde biriken maddelerin anlamlarından ve ifade ettiklerinden yola çıkılarak faktör isimlendirmesi yapılmıştır. Faktörlerin isimlendirilmesinde hegemonik erkeklikle ilgili literatürden ve maddelerin kendi arasındaki gruplaşmasını sağlayan ana öğelerden faydalanılmıştır. İsimlendirmelerde -ilk okuyuşta- faktörlerin birbirine benzediği düşüncesi akla gelse de birbirlerinden içeriklerindeki vurguları, ana noktaları bakımından ayrılmaktadır. Bunu gösterebilmek için o faktörün madde yükü en yüksek olanları temsilen aşağıda faktörler ve isimlendirilmeleriyle birlikte verilmiştir. Buna göre ölçeğin faktörleri şu şekildedir;

1. Geri Planda Kalmaması Gereken Kişi Olarak Erkek Algısı: 4 madde ile varyansın %26,8'ini açıklayan birinci faktördür. Bu faktörü temsil gücü en yüksek madde ise “*Bir erkek, eşinden daha düşük bir entelektüel seviyede olmamalıdır*” şeklindeki 28. maddedir. Erkeğin hakimiyetini özellikle kadın üzerinden göstermek üzerine maddelerin biraraya geldiği boyuttur.

2. Güçsüzlüğünü Göstermemeyi Başarabilen Kişi Olarak Erkek Algısı: 5 madde ile varyansın %6,6'sını açıklayan ikinci faktördür. “*Bir kadının bir erkekte toplumda kadınlardan beklenen ev işlerini yapmasını istemesi erkeğin kendisine olan saygısını azaltır*” maddesi bu faktörü temsil gücü en yüksek madde olarak belirlenmiştir. Bu madde, kadını güçsüz gören bu sebeple de onun işlerini yapmayı onunla eş görülme gibi algılamaya dair sertçe karşı tavır geliştirmesi beklenen güçlü erkeklik algısıdır.

3. Sınırları Değiştirilmiş Erillik Algısı: 6 madde ile varyansın %5,7'sini açıklayan üçüncü faktördür. Bu boyutu temsil gücü en yüksek maddenin ise “*Bir erkeğin küpe, kolye vs. takılar kullanması beni rahatsız eder*” şeklindeki 17. madde olduğu görülmüştür. Bu faktördeyse ikinci faktörden farklı olarak olup hegemonik erkeklik algısında kadının güçsüz olduğu algısı yerleşik olduğundan onun gibi olmamak için mesafe/sınır koyma hatta halihazırda kazanılmış sınırların değişmemesi için teklif edilen değişimleri mikrodan makroya reddetme eğilimi vardır.

4. Evdeki Saygın Figür Baba Olarak Erkek Algısı: 4 madde ile varyansın %4,9'unu açıklayan dördüncü faktördür. “*Bir erkek, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmekte eksik olsa da otoritesi zayıflatılmamalıdır*” maddesi ise “evdeki saygın figür baba olarak erkek algısı” alt faktörünü açıklama yükü en yüksek maddedir. Hegemonik erkeklik modellemesinde

geleneğin erkeğe sağladığı güç kaynaklarından birinin babalık olması, bu erkeklik algısını beslemesi için aile ve toplum üyelerince sevmek sevmekten çok sayılmak ve otoritesini saydırmakla sağlanacağı algısıyla birleşerek bu faktörü oluşturmuştur

5. Baskıcı Erkeklikten Ezilen Kişi Olarak Erkek Algısı: 4 madde ile varyansın %3,6'sını açıklayan beşinci faktördür. Bu alt faktörün temsiliyet kabiliyeti en yüksek maddesi ise 14. madde olan *“Evlilik hazırlığı içerisinde olan bir çiftin evliliği öncesinde kadının işinin olmasına rağmen, erkeğin işinin olmaması o evliliğe engel olabilir”* olduğu görülmüştür. Bu faktör altında erkeğin maddi gücü elinde bulundurarak bir evlilik ilişkisine girmesinin gerekliliğinin vurgulanması, hegemonik erkeğin en çok yine kendisinin sahip olduğu eril toplumsal cinsiyet algısı tarafından kendisini baskı altına alındığını gösteren boyuttur.

6. Maddi ve Manevi Fedakârlık Beklenen Kişi Olarak Erkek Algısı: 3 madde ile varyansın %3,4'ünü açıklayan altıncı faktördür. *“Bir erkek, ailesinin geçimi için gerekli olduğunda daha fazla mesai yapmalıdır”* maddesi erkeğin maddi/manevi fedakârlık yapması gereken kişi olma yönüne yaptığı vurguyla bu faktörün açıklayıcılığı en yüksek maddesi olarak belirlenmiştir. 5. Faktörden farklı olarak bu kez hegemonik erkeğin maddi gücün üzerinden bir kadınla girilecek ilişkide söz hakkına dair bir kayıp yaşamaması toplumsal erilliğe yüklenen ilişkilendirilen yönünü öne çıkarmaktadır.

7. Güçlü Olmayı Öne Çıkaran Erkek Algısı: 5 madde ile varyansın %3,2'sini açıklayan yedinci faktördür. *“Bir erkek, her zaman bulunduğu ortamlarda saygın biri olmalıdır”* maddesi de bu faktörün temsil gücü en yüksek maddesi olmuştur. Bu da yine erilliği besleyen hegemonyanın sosyal statü/itibar/değer görme üzerinden sayılma kabul edilme gücüne dair bir faktördür.

Güvenilirlik Analizine Ait Bulgular

Bir testin ölçmek istediği özelliği ne kadar doğru ölçtüğü güvenilirliği ile alakalıdır (Büyüköztürk vd., 2018). Güvenirlik, ölçeğin benzer koşullarda aynı şekilde tekrarlandığında sonuçların tekrar ettiğini ifade ederken, güvenilirliğin olmadığı durumlarda ölçeğin istikrarsız bir ölçüm yaptığı anlaşılmaktadır (Neuman, 2017: 277). Bu bağlamda ölçek geliştirme sürecinde güvenilirlik analizleri önemli bir basamaktır ve ölçeklerin güvenilirliğini ölçmek adına çeşitli analiz yöntemleri geliştirilmiştir. Bu analizlerden biri olan Cronbach Alpha (α katsayısı), özellikle cevapların derecelendirme ölçeğinde elde edildiği durumlarda kullanılan ve güvenilirlik katsayısının belirlendiği bir yöntemdir (Büyüköztürk vd. 2018: 115).

Tablo 4: Hegemonik Erkek Algısı Ölçeğinin İç Tutarlılık Katsayısı

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,907	,907	31

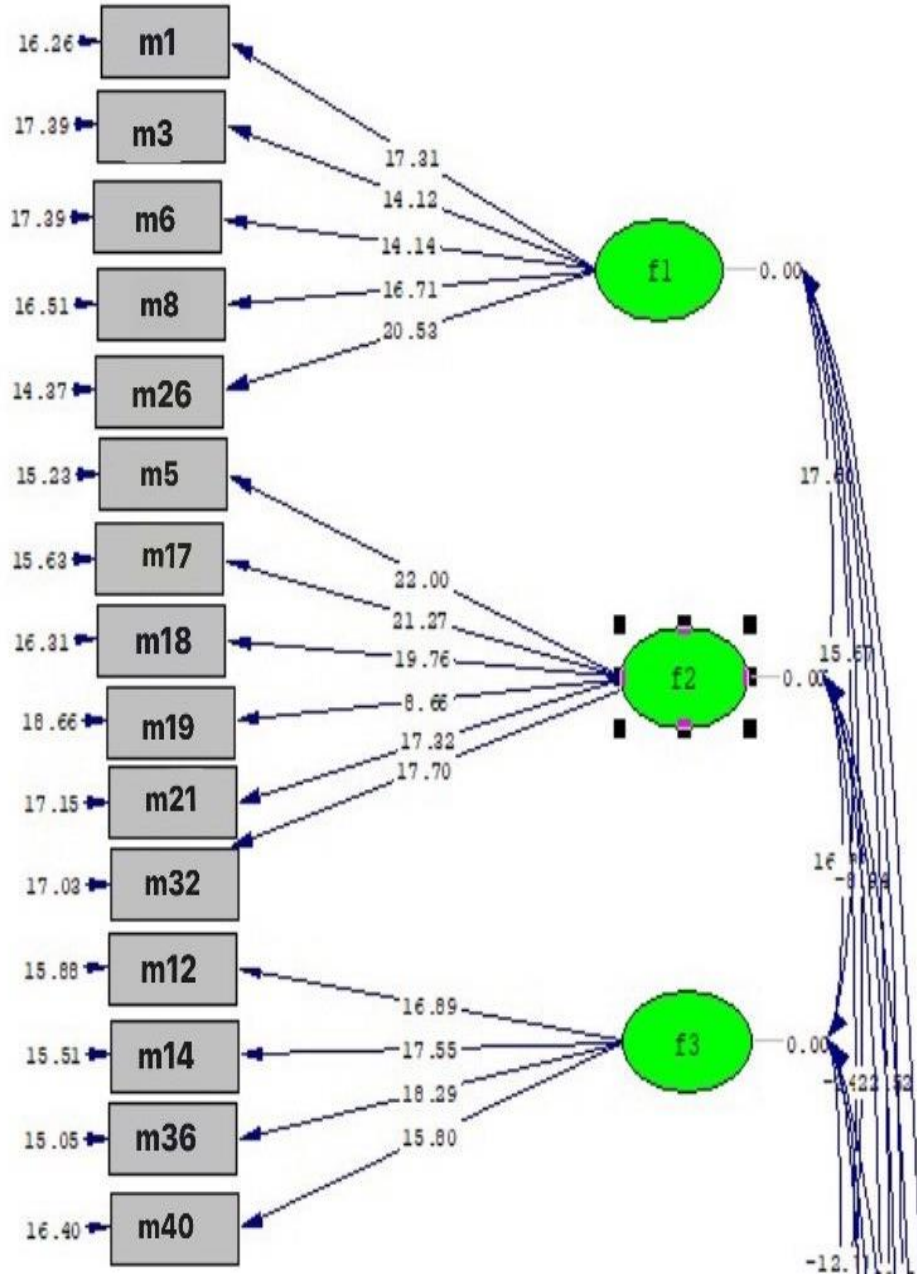
Bir ölçeğin güvenilir olduğunu söyleyebilmek için Cronbach Alpha katsayısının kabul değerinin .50'ye kadar makul görülmesine karşın en az .70 olması beklenir (Coşkun vd., 2017:133). Tablo 4.'e göre de HEAÖ'nin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .90 gibi oldukça yüksek bir güvenirlik göstermiştir. Tüm alt boyutlarda ise ,50'nin üzerinde makul bir değerde bulunmuştur. Buna göre elde edilen bu değer, ölçeğin güvenilir ve tutarlı bir ölçek olduğunu göstermektedir.

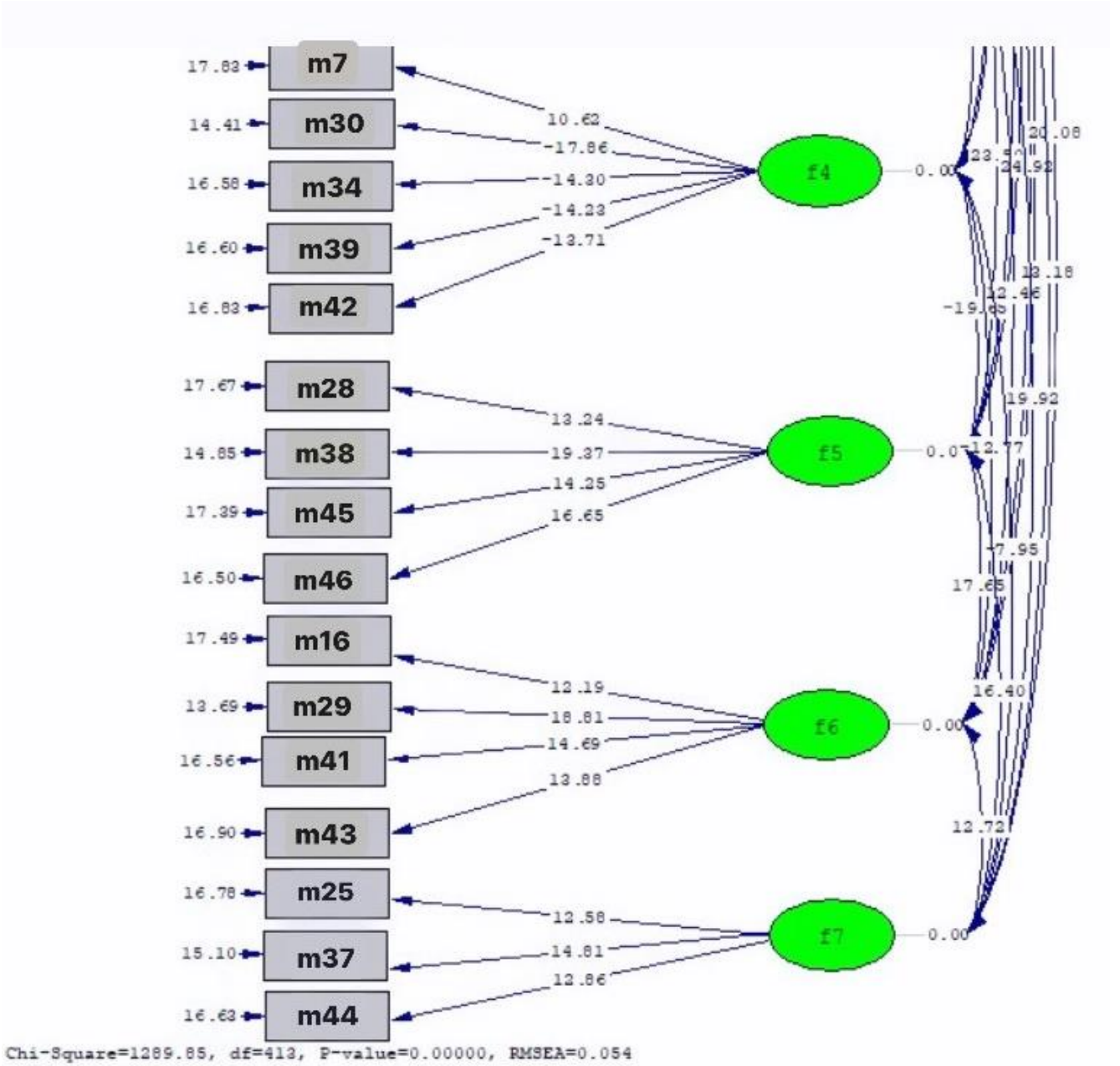
Tablo 5: HEAÖ'nin Faktör Analizinde Belirlenen Alt Boyutlara Ait Güvenirlik Katsayıları

Faktörler	Cronbach Alpha
Test Genel Toplam	,90
1. Geri Planda Kalmaması Gereken Kişi Olarak Erkek Algısı	,70
2.Güçsüzlüğünü Göstermemeyi Başarabilen Kişi Olarak Erkek Algısı	,70
3. Sınırları Değiştirilmiş Erillik Algısı	,79
4. Evdeki Saygın Figür Baba Olarak Erkek Algısı	,69
5. Baskıcı Erkeklikten Ezilen Kişi Olarak Erkek Algısı	,68
6. Maddi ve Manevi Fedakârlık Beklenen Kişi Olarak Erkek Algısı	,57
7. Güçlü Olmayı Öne Çıkaran Erkek Algısı	,75

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçek geliştirme çalışmalarında öncelikli olarak açımlayıcı faktör analizi işlemleri yapıldıktan sonra bu işlemlerden sonra elde kalan maddeler ve ortaya çıkan boyutlara doğrulayıcı faktör analizi yapılmaktadır.





Şekil 1. Hegemonik Erkek Algısı Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

Şekil 1’de görülen doğrulayıcı faktör analizi diyagramı incelendiğinde, ölçeğin yedi faktörlü ve 31 maddeli yapısının doğrulandığı görülmektedir. Böylece elde edilen verilere uygulanan doğrulayıcı faktör analizinin sonuçları açımlayıcı faktör analizinin sonuçlarını destekler nitelikte bulunmuştur. Sonuç olarak geliştirilmiş olan ölçeğin hem alt boyutları hem de bu alt boyutlarda bulunan maddelerin geçerli bir yapı oluşturduğu söylenebilmektedir.

Tablo 6: Standart Uyum İyilik Ölçütleriyle Araştırma Verilerinin Karşılaştırılması

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Ölçütleri	Uyum Araştırmada Elde Edilen Uyum Değerleri
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1289.85
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$	0.88
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI \leq .95$	0.90
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$	0.96
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$	0.95
NNFI (TLI)	$.95 \leq NNFI (TLI) \leq 1.00$	$.90 \leq NNFI (TLI) \leq .95$	0.96
RFI	$.95 \leq RFI \leq 1.00$	$.90 \leq RFI \leq .95$	0.94
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$	0.96
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$	0.054
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$	0.15
PNFI	$.95 \leq PNFI \leq 1.00$	$.50 \leq PNFI \leq .95$	0.84
PGFI	$.95 \leq PNFI \leq 1.00$	$.50 \leq PNFI \leq .95$	0.75

Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmasıyla geliştirilen ölçme aracına ait iyilik uyum indeksi değerleri yukarıda Tablo 6'da verilmiştir. Buna göre ölçeğin tüm iyilik uyum değerlerinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu görülmektedir. Bu değerler incelendiği zaman; ki-kare (χ^2/sd) = 1289,85; RMSEA değeri=0,054 ve SRMR değeri= 0,15 olarak bulunmuştur. NFI= 0,95; NNFI= 0,96; CFI= 0,96; GFI= 0,90; AGFI= 0,88; RFI=0,94 şeklinde belirlenmiştir. Bu çerçevede elde edilen verilere dayanarak ölçeğin kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Eril/erkek modellemesi üzerine yapılmış müstakil ölçekler düşünüldüğünde bu araştırma bir ölçekleme çalışması bakımından özgün bir çalışmadır. Hegemonik erkeklik kavramını ortaya koyması ve bu kavramın ölçeklendirilebilir olması, bundan sonraki konu başlıklarında özellikle günümüzde cinsiyet kavramının çoklukla gündeme geldiği bir zaman diliminde birçok sosyal bilim çalışmasında farklı parametrelerin kullanılmasını sağlayacaktır. Kadınla ilgili çalışmaların çokluğuna nazaran erkekle ilgili ölçek çalışmalarının azlığını gidererek bu çalışmaların sayısını artıracak daha fazla eril çalışmasıyla alanın güçlenmesine katkı sunacak bir ölçek çalışmasıdır. Bununla beraber bu makalede tüm faktörleri bir arada tutan ve Türk-Müslüman kültüründen doğmuş bütüncül bir erkek modellemesi yapılmamıştır, bunun bir ölçekle yapılmasının mümkünlüğü de kanaatimizce tartışmalıdır. Öte yandan, bugün erkekle ilgili hem genel hem yerel dinamiklerin, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet yapılarından doğan yaşantıların belirgin, tanımlayıcı ve dinamik öğelerinin tespit edilebileceği düşüncesiyle dünyada çalışıldığı gibi Türk-Müslüman örnekleme de erkek çalışmalarında sıklıkla konuşulan ve araştırılan hegemonik erkeklik olgusuna yönelik bir ölçek geliştirilmesine de ihtiyaç vardır (Atay, 2012:20) Bu çalışma bunu gidermek üzere ele alınmıştır.

Makalede, geliştirilen HEAÖ'nün incelenen psikometrik özellikleri ile bu doğrultuda elde edilen yapı geçerliliğinin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Öncelikle açılımlayıcı faktör analizi yapılmış, elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek adına Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testinin ki-kare değeri sonuçlarına bakılmıştır. Buna göre verilerin örneklem büyüklüğünün ve dağılımının faktör analizi yapmaya uygun olduğu görülmüştür. Daha sonra yapılan faktör analiziyle ölçme aracının yedi faktörlü bir yapısı olduğu ve bunların toplam varyans oranının %54,55'ini açıklama kapasitesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle de istatistiki olarak

anamlı yordamalar yapmaya yeterli olduğu ortaya çıkmıştır. HEAÖ'nün güvenilirlik çalışmaları kapsamında iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır ve ölçeğin toplam Cronbach Alpha katsayısı ,90 olarak belirlenmiştir. Bu çıkan sonuç, HEAÖ'nün güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermiştir.

Geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin ardından ortaya çıkan alt boyutların isimlendirilmesi yapılmıştır. İsimlendirme yapılırken altı maddeden oluşan üçüncü faktörün ters faktör olduğu görülmüştür. Bu faktöre giren maddelerin büyük çoğunluğunun (altı maddeden beş tanesi) daha önce yapılan ve HEAÖ'nün ilk formunun kullanıldığı “*Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet, Hegemonik Erkek Algısı ve Dindarlık İlişkisi Van ve İstanbul Örneği*” başlıklı tez çalışmasında “*Hakimiyet Kurucu Olarak Erkek Algısı*” faktörü altında toplandığı ancak burada ters özellik göstererek “*Geri Planda Kalmaması Gereken Kişi Olarak Erkek Algısı*”, “*Maddi ve Manevi Fedakârlık Beklenen Kişi Olarak Erkek Algısı*”, “*Güçlü Olmayı Öne Çıkaran Erkek Algısı*” gibi diğer alt boyutlardan farklı bir erkek algısı özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bu boyutun isimlendirmesi ölçeğin son hali verilirken “*Sınırları Değiştirilmiş Erillik Algısı*” olarak yenilenmiştir. Bu alt boyutun bu şekilde yapısal ve anlamsal bir değişikliğe uğramasının nedeni ise daha önce tez çalışmasında ilgili ölçek kullanırken çalışma grubunun Van ve İstanbul’da öğrenim gören üniversite öğrencileri olarak belirlenmesi olarak görülebilir. Van gibi geleneksel kodların hâkim olduğu bir şehirde öğrenim gören üniversite öğrencileri ilgili maddeleri “hakimiyet kurucu erkek” temasına çekebilecek durumdayken, çalışmanın örneklemini değiştirilerek tüm Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin dahil olduğu bir çalışma grubunda bu maddelerin daha farklı değerlendirildiği sonucuna ulaşılabilir. Bir başka deyişle yalnızca Van ve İstanbul örneklemini ile yapılan çalışmada öğrenciler “*Bir erkeğin küpe, kolye vs. takılar kullanması, beni rahatsız eder*”, “*Bir erkeğin lazer ya da ağda yaptırması, beni rahatsız eder*”, “*Bir erkeğin pembe, çiçekli, dar kıyafetler giymesi beni rahatsız eder*”, “*Bir erkek, eşinin başka erkeklerle dışarıda vakit geçirmesine izin vermemelidir*”, “*Bir kadın ile bir erkek randevulaştığında hesabı erkek ödemelidir*” maddelerini erkeğin hakimiyet kurucu rolü ile doğrudan ilişkilendirirken, örneklemdaki şehir sınırlandırması kaldırılıp daha homojen bir yapıya dönüştürüldüğu zaman bu maddeler hegemonik erkekliğin sınırlarının değiştini, erkeğin hegemonyasının giydiği kıyafetlerle, kendine bakması ile ilişkilendirilmediğini göstermektedir.

Bu uygulamalardan sonra ölçme aracı doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş DFA analiziyle sınanan ölçek faktör yapısının iyilik uyum indeksi değerleri incelenmiş, bu çerçevede tüm değerlerin kabul edilebilir uyum gösterdiği ve açıklayıcı faktör analizi sonuçlarıyla örtüştüğu tespit edilmiştir ($\chi^2/sd = 1289,85$; RMSEA değer=0,054 ve SRMR değer= 0,15; NFI= 0,95; NNFI= 0,96; CFI= 0,96; GFI= 0,90; AGFI= 0,88; RFI=0,94).

Çalışmamızda ortaya çıkan HEA ölçeği ve ortaya çıkan alt boyutlarının, hegemonik erkeklikle ilgili literatürdeki kavramsal ve empirik olarak yapılmış çalışmalarla örtüştüğu de görülmektedir. Örneğin Atay (2012:24-25) çalışmasında; erkek ve kadın arasındaki rol paylaşımının kutsallık içeren bir şekilde ‘tohum’ ve ‘toprak’ olarak metaforlaştırıldığını tohum olmazsa toprağın bereketinin olmayacağı savına benzer şekilde erkekliğin hakimiyetinin kadın toplum için gerekli olduğu düşüncesiyle eril toplumsal cinsiyete rol olarak hakimiyet kurma yönelimi ve tutkusu aşılandığını

söylemektedir. Boratav vd. (2017) ise “Erkekliğin Türkiye Halleri” araştırmasında, kadının gün içindeki tüm geliş ve gidişleri hakkında kendinden izin istenmesi gerektiğini düşünen erkeklerin çoğunluk oluşturduğunu bulgulamıştır. Özdemir (2019) toplumdaki erkek ve kadın algısını araştırdığı mülakat çalışmasında 30-45 yaş aralığındaki erkeklerin, erkeklik dendiğinde fiziksel güç, cinsel organ ve erkek doğası/fitratını öne çıkardıklarını tespit etmiştir. Topuz ve Erkanlı (2016) ise metaforik kavramlarla cinsiyet algısını ele aldıkları çalışmalarında erkek ve erkeklik kavramlarının; *“etken-yöneten- yönlendiren, koruyucu-kollayıcı- sahiplenici, mücadelecisi, ailesinin sorumluluğunu üstlenen, mantıkla hareket eden-duygularını göstermeyen, fiziksel güç kullanabilen, öngörülemez-başına buyruk, yüceltilen, ilgi isteyen ve bencil olarak”* nitelendirildiğini görmüştür.

Türkiye'deki erkeklik algısının nasıl anlamlandırıldığına ele alındığı görüşmelere dayalı çalışmalarında Gezici vd (2018) erkekliğin daha çok fiziksel ve biyolojik temelli açıklamalarıyla karşılaşırken, bunun asimetrisindeyse kadınlardan duygusal zayıflık veya farklılıklarını kuyaslayarak bir erkeklik tanımına ulaşmaya çalışanlardan bahsetmiştir. Nitel araştırmasına dayalı olarak Soysal (2022:116) geliştirdiği Toksit Erkeklik Ölçeğinde “erkek üstünlüğü, cinsellik ve cinsiyetçilik, güçlülük ideali, düşmanca cinsiyetçilik ve duygusal katılık” olarak beş faktör ortaya çıkmıştır. Tüm bu çalışmalardan hareketle bu ölçek geliştirme çalışmasından elde edilen analiz sonuçlarının halihazırda var olan hegemonik erkeklik algısı ve alt faktörleriyle kültürel farklılıklar olmakla birlikte önemi ölçüde benzeşen noktalarının da olduğu görülmüştür.

Her çalışmanın kısıtlılığı, diğer yeni yapılacak çalışmalara ilham olabilmektedir. “Cinsiyet”, özellikle Türkiye’de üzerine konuşulmasına oldukça ihtiyaç duyulan “erkek(lik)” çalışmalarının farklı bilimsel disiplinlerce ele alınması büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple bizim çalışmamızda yer alan hegemonik erkekliğin dini, psikolojik ve kültürel yönünün daha açık ve bütüncül ve de farklı pencerelerden görebilmek, analiz edebilmek için konuyla ilgili nitel çalışmaların yapılmasının bunların nicel araştırmalarla desteklenerek ve harmanlanarak ele alınmasının yararlı olacağı ortadadır.

Ölçeğin sosyal alanlarda birçok konuda farklı değişkenle ele alınabileceği öngörülmektedir. Özellikle geleneksel bir eril rol aktarımı olarak tarif edilen hegemonik erkeklik modellemesinin geleneksel düşünce içerisinde önemli bir şekillendirici olan din kültüründen nasıl etkilendiği ilgi çekici sonuçlar ortaya çıkarabilecek bir noktadır. Türkiye’de dindarlık çalışmaları içinde doğrudan dini yaşam ve hegemonik erkeklik arasında bir çalışma görebildiğimiz kadarıyla yoktur. Ancak kadın ya da erkek dindarlığı başlıklarında kısmen değinildiği gözlemlenmiştir. Örneğin Erdiç (2022) mülakat çalışmasında dini bir aileden gelip yüksek din öğretimi alan (İlahiyatta okuyan) kız öğrencilerin içinde buldukları bağlamın dışıl öğelerini, hâkim olan eril bakış açısıyla görmezden geldikleri kimi zaman dinin değil kültürün eril din söylemini devam ettirdikleri bunu da buldukları toplumla uyuşmak, onaylanmak için yaptıklarını aktarmaktadır. Erdiç’e (2022: 158) göre *“Bu durum bir anlamda gelenek ve modernlik ilişkisi kurma konusunda bir formülsüzlükle de ilgilidir”*. Benzer şekilde 28 Şubat sürecini yaşayan kadınlar gözüyle erkekleri araştıran Ongun’un (2010) “Türbanlı Erkekler” tanımlamasında *“özneleşen kadını feminist diye sorgulayan, İslami usûllere göre evlendiği kadından seküler bir şekilde boşanabilen modern erkek”* tespiti yer almaktadır. Sosyo kültürel

öğelerken dinilemiş yapıların içinde cinsiyet algısına dair güçlü yönlendiricilerin olması, bu konuyu dini hayat ve dindarlık üzerinden daha çok çalışma yapılmasına da sevketmektedir.

HEAÖ'yü uygulanan örneklem bazında farklılıkları ile görmek de yeni açılımlar sağlayabilecektir. Bu araştırma üniversite öğrencileri ile sınırlıyken farklı örneklemdeki sonuçları ile ölçeğin psikometrik özellikleri tekrar incelenebilecektir. HEAÖ'nün ölçümünü sağlayan bu çalışma ile sosyal olgular arasındaki ilişkiler daha rahat analize tabi tutulabileceği için başka değişkenler ve ölçme araçları da kullanılarak, hegemonik erkeklik ve diğer değişkenler arasındaki ilişkiye bakmak mümkün olabilecektir. Hegemonik erkekliğin ölçülmesini amaçlayan bu çalışmanın sonrasında aracı model çalışmaları ile hegemonik erkekliğin oluşumunun ve yeniden üretiminin nedenleri ortaya konabilecektir.

Kaynakça

- Akkaş, İbrahim. "Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı". *EKEV AKADEMİ DERGİSİ 0/ICOAEF* (2019), 97-118.
- Amman, Mehmet Tayfun. "Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet, Sosyal-Bilimsel Yaklaşımlar". *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Atay, Tayfun. *Çin İşi Japon İşi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Aydın, Dilara- Atalay, Selin. "Hegemonik Erkekliğin İnşası: İzmir'de 'Daha' Erkeklik". *Moment Dergi* 8/1 (17 Haziran 2021), 47-65. <https://doi.org/10.17572/mj2021.1.4765>
- Balın, H. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadının Siyasal Katılımı ve Yükselmesinin Önündeki Engeller* [Master thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı]. [Http://Openaccess.izu.edu.tr/Xmlui/Handle/20.500.12436/1490](http://Openaccess.izu.edu.tr/Xmlui/Handle/20.500.12436/1490)
- Balkız, Bekir- Ögütte, Vefa Saygın. "Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın 'Gerçekliğin Sosyal İnşası' Teorisi ve Eleştirisi". *Sosyoloji Dergisi* 27 (01 Mart 2012), 33-49.
- Basow, Susan. *Gender: Stereotypes and Roles*. Cole Yayıncılık, 3. Basım, 1992.
- Boratav, Hale Bolak vd. *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017.
- Bozok, Mehmet. "Türkiye'de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkek İlişkilerinde Biçimlenen Babalık". *Feminist Eleştiri* 10/2 (2018), 31-42.
- Butler, Judith. *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 23. Basım, 2017. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Carrigan, Tim vd. "Toward a New Sociology of Masculinity". *Theory and Society* 14/5 (Eylül 1985), 551-604. <https://doi.org/10.1007/BF00160017>
- Cengiz, Kurtuluş vd. "Hegemonik Erkekliğin Peşinden". *Toplum ve Bilim* 101 Güz 2004 (ts.), 50-69.
- Connell, Robert William. - Messerschmidt, James W. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". *Gender & Society* 19/6 (Aralık 2005), 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Connell, Robert William. *Masculinities*. Cambridge: Polity Press, 1995.
- Connell, Robert William. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı, 1998.

- Coşkun, Recai vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*, 2017.
- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. EDAM, 2017.
- Donaldson, Mike. "What Is Hegemonic Masculinity?" *Theory and Society* 22/5 (1993), 643-657.
- Erdiç, Şaban. "Eril Toplumun Dışıl Dindar Dinamikleri: İlahiyat Fakültelerinde Kız Öğrencilerin İslam Anlatısı (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği)". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 22/2 (30 Aralık 2022), 147-163. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1178070>
- Erkanlı, Hülya- Kurt Topuz, Senem. "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamaların Metafor Yöntemiyle Analizi". *Alternatif Politika* 8/2 (2016), 300-321.
- Ersoy, Ersan. "Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (2009), 209-230.
- Göcen, Gülüşan. *Kavram Atlası*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2021.
- Illich, Ivan. *Gender*. çev. Ahmet Fethi. Ankara: Ayraç Yayınları, 1996.
- Kepekçi, Egemen. "(hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?" *Kadın Araştırmaları Dergisi* 11 (04 Şubat 2014), 0.
- Kula, Nesrin. "Erkek Dergilerindeki Reklam Fotoğraflarında (yeniden) Üretilen Metroseksüel Kimlik". *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*. ed. Huriye Kuruoğlu. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009.
- Kuruoğlu, Huriye. *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*. İstanbul, Ankara: Nobel Yaşam, 2. Basım, 2016.
- Laloğlu, Pınar. "Hegemonik Erkeklik ve Şiddet". *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 393-397.
- Mutlu, Ahmet. "Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/9 (05 Ocak 2017), 24-46.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. 2 Cilt. Ankara: Yayınodası Toplumbilim Dizisi, 9. Basım, 2017.
- Okutan, Birsan Banu. *Erillik ve Din: İslamcı Habitus Sorgulanıyor*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.
- Ongun, Selin. *Başörtülü Kadınları Anlattı: Türbanlı Erkekler*. İstanbul: Destek Yayınları, 2010.
- Özbay, Cenk. "Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak" 63 (01 Ocak 2013), 185-204.
- Özdemir, Hacı. "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlik Algisi: Bir Alan Araştırması". *Asya Studies* 4/10 (31 Aralık 2019), 90-107. <https://doi.org/10.31455/asya.612384>
- Özdemir, Hacı. "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlik Algisi: Bir Alan Araştırması". *Asya Studies* 4/10 (31 Aralık 2019), 90-107. <https://doi.org/10.31455/asya.612384>
- Özişik, Sakin. "Seküler Toplumda Genç Müslüman: Almanya'da Müslüman Gençlerin Yaşam Dünyaları ve Dindarlıkları". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 23/2 (31 Aralık 2023), 269-285. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1282355>
- Öztürk, Akif. "Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 13 (01 Mayıs 2012), 39-53.
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkânsız İktidar-Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Sayer, Handan. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2011.

- Seidler, Victor J. *Man Enough: Embodying Masculinities*. London: Sage, 1. publ., 1997.
- Selek, Pınar. *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Sığın, Aykut. "Erkeklikler" Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası". *The Journal of Social Sciences* 32/32 (01 Ocak 2018), 163-175. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.4715>
- Soysal, Şafak. *Toksik Erkeklik ve İyi Oluş Arasındaki İlişkide Reddedilme Duyarlılığı ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, masterThesis, 2022. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/87889>
- Tobach, E. "Development of Sex and Gender". *Encyclopedia of Women and Gender: Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender*. ed. Judith Worell. USA: Academic Press, 2002.
- Unger, Rhoda Kesler- Crawford, Mary E. *Women and Gender: A Feminist Psychology*. McGraw-Hill, 1992.
- Yalçın, Meral GEZİCİ- Tanriverdi, Veysi. "Kavanozu Açan' Erkeklerle 'Kafasını Kullanabilen' Kadınlar: Erkek Üniversite Öğrencilerinin Erkeklik Müzakereleri". *Masculinities: A Journal of Identity and Culture* 9-10 (15 Ağustos 2018), 129-167.
- Yücel, Volkan. *Kahramanın Yolculuğu: Mitik Erkeklik ve Suç Draması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014.
- Zeybekoğlu, Özge. *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.